

Utsatte dyregrupper

Svaner og gjess

Svaner og gjess blir ofte lokket til menneskers områder. Det er også ofte ønskelig å ha disse dyrene i nærheten, da mange setter pris på dem og får glede av at de deler livsrom med oss mennesker i parker og friområder. Det er derfor ekstra viktig å sørge for at fuglene får være i fred i yngletiden, og være meget tilbakeholden med å la konflikter gå ut over dyrene i form av avliving.

Dersom slike fugler slår seg ned på steder hvor de ikke er ønsket, er det viktig å ikke benytte avliving – da fuglene ikke kan se forskjell på steder de er ønsket og ikke. Man bør heller forsøke å bruke forebyggende tiltak. For eksempel tilbyr ulike bedrifter både droner, høyttalere og laserutstyr for å skremme bort fugleflokker fra beiteområder. For å gjøre bruken av slike hjelpemidler mest mulig effektiv bør det også etableres friområder for fugler i kommunen. NOAH vil oppfordre alle kommuner som ikke har friområder for fugl, om å opprette dette. Dette kan bidra til at tiltak som skremming får en bedre effekt, da fuglene trenger alternative områder som vil fremstå som mer tiltrekkende enn områdene der skremming foregår. Der fuglene blir vant med skremsel, har noen også innført bytteordninger av slikt utstyr – særlig i forbindelse med jordbruk. Andre forebyggende tiltak som kan forsøkes for å holde gjess unna jorder er bruk av hund, fugleskremsel og oppsetting av gjerde mellom vann og beite mens ungene ennå ikke er flyvedyktige.

Informasjon og begrenset adgang for folk for å nærme seg fuglene mens de har små unger, vil forebygge mange konflikter. Dersom disse fuglene blir truet og plaget, vil de forsvare ungene og maken (særlig svaner), noe som er helt naturlig og vil gjelde ethvert eksemplar av arten. Man har sett flere beklagelige hendelser hvor naturlig og viktig adferd for svaner, har resultert i avliving når heller restriksjoner på menneskers ferdsel rundt reir og unger burde vært løsningen.

Eksempler på forebyggende tiltak:

- Etablering av friområder
- Laser
- Droner
- Høyttaler
- Fugleskremsel
- Gjerde mellom vann og beite før fugleungene er flyvedyktige
- Gjeting med hund

Måker

Måker har etter NOAHs erfaring blitt ekstra utsatt for hets og skadefelling, på grunn av normalt og nødvendig forsvar av ungene. NOAH erfarer at de også er ofre for kriminalitet (sadistisk påføring av smerte og lidelse, pinefull avliving, ulovlig avliving). Flere måkearter har nå blitt tatt ut av viltforskriften, som følge av at flere måkearter er rødlistet. Miljødirektoratet skriver til NOAH at de anser dette som en av de viktigste endringene, da «disse artene opplever et sterkt press i hekkesesongen.»¹

¹ Mail til NOAH fra Miljødirektoratet, 01.04.2020

NOAHs erfaring er at ønsket om å avlive måker bunner i; 1) at de passer på ungene sine i en kort periode om sommeren; 2) at de i det hele tatt eksisterer (man hører og ser dem); 3) at de bygger reir på bygninger; 4) at de spiser av store ansamlinger av mat som ligger åpent (oppdrettsanlegg, søppelfyllinger). Som nevnt i vår henvendelse er det svært lite bærekraftig løsning å skyte dyr fordi man selv har et kontinuerlig matlager liggende tilgjengelig – på den måten risikerer man å gjøre reell skade på bestand av fugler fordi stadig nye fugler kommer til og avlives som i ren åtejakt. Skadefelling bør ikke være en mulighet for aktører som har slik drift. Videre er hekking på tak ingen grunn til skadefelling, da dette til dels kan forebygges ved andre tiltak, og sekundært ikke er til vesentlig plage dersom det likevel skulle skje. Beskyttelse av unger er naturlig adferd for måker og foregår kun i en begrenset tid – det er ikke registrert at måker fysisk har skadet noen i Norge i sine skinnangrep, selv om årlig overdrevent mediefokus bidrar til å skape frykt. Den samlede belastningen av medieskaphets overfor måker, dokumentert grusom behandling av måker grunnet hatefulle holdninger, vanskelige forhold for måker generelt og de rødlistede artene spesielt, samt risiko forbundet med forveksling av arter, gjør at NOAH sterkt må oppfordre kommunen til ikke å tillate skadefelling. De ulike måkeartene kan lett forveksles ifølge NINA, og som kjent er flere måkearter rødlistet: "Mange av artene ligner på hverandre, og alle artene opptrer i ulik fjærdrakt avhengig av alder og årstid." ²

Ofte er måker også utsatt for påstander uten rot i virkeligheten. Eksempelvis er måker skadefelt med begrunnelse i at de tar rypekyllinger og overfører parasitter til fisk i fjellvann. En uttalelse i forbindelse med en slik sak, hvor det var kommunens hensikt å tillate skadefelling, ble avgitt fra professor Reidar Borgstrøm (NMBU): «Korkje av omsyn til forvaltning av rypebestandar eller forvaltning av aurebestandar i Røldal statsallmenning er det nokon som helst grunn til å gje løyve til ekstraordinær jakttid på fiskemaase. Det er svært lite sannsynleg at fiskemaase har innverknad på rypebestandane, og fiskemaasen har ingen betydning for parasittinfeksjonar i aure i statsallmenningen.» ³ Eksempel viser hvordan påstander om dyrs «skade» oppstår grunnløst, og risikerer skyting av ville dyr i yngletiden.

Kommunen oppmuntres til å informere om (på sine nettsider) og legge til rette for følgende tiltak:

- Enkle tiltak som å gå med paraply dersom man absolutt må gå rett forbi unger eller reir, kan hindre at man får lort på seg når måkene flyr over. Men stort sett trengs ingen andre tiltak enn at mennesker forstår at fuglene ikke gjør dem noe, og at de isteden må holde avstand til ungene.
- Måkers reirbygging på tak bør i større grad aksepteres, da det er et uttrykk for at fuglene er drevet bort fra sine habitater. Å tilrettelegge for hekking på plasser hvor dette aksepteres er et viktig tiltak. Et eksempel på dyrevennlig tilrettelegging er Gjemnesbrua på Nordmøre hvor 800 måkepar hekker årlig, og hvor rengjøring av broen gjøres når det ikke forstyrrer fuglene. På industriområder kan man også sette opp spesielle hekkeplattformer for å lokke måkene til steder hvor det er mindre «konflikt», slike bør være 2 meter høye slik at måkene kan få være i fred.

² <https://www.bymaker.no/Bymakeguiden>

³ Brev fra professor Reidar Borgstrøm (NMBU) til Odda kommune, 11.06.2011

- Dersom det er absolutt nødvendig å hindre hekking på tak el.l. kan dette gjøres ved å jevnlig ferdes på taket i mars-mai, strekke tau med en halv meters mellomrom 30-50 cm over taket i mars-april, dekke mønesider, luftekanaler etc. med metallnetting og sette opp en eller flere «rovfugl-drager» som kan kjøpes flere steder. Slike skremmetiltak fungerer bedre dersom det samtidig er steder måkene kan bygge reir – man kan eksempelvis sette av plasser hvor det er greit at måkene bygger reir uten at det er til ulempe for rengjøring etc.

Øvrige sjøfugler

Dessverre er ordlyden i viltforskriften slik at man kan tro at visse fuglearter kan skadefelles om det er nødvendig å stanse eller avverge skade på bla. a. fisk og vann. Det er viktig å være klar over at vann og fisk er en del av sjøfuglenes naturlige habitat, og det er meningsløst å hindre dyr i å utføre naturlig adferd tilknyttet fisk og vann. Viltforskriftens vilkår om at skadefelling skal være «egnet», vil derfor måtte forby slik avliving. Oppdrettsanlegg må kunne påregne/tåle noen ulemper forårsaket av naturlig tilhørende arter. Slike anlegg må ha permanent beskyttelse fra predasjon som ikke skader eller tar livet av fugler, oter el.l. Lovverket er klar på at oppdrettselskap skal ha gjort det de kan for å hindre konflikt med naturinteressene. Det stilles strenge krav til at man skal dokumentere skader av vesentlig økonomisk betydning før fellingstillatelse innfris.

Forebyggende tiltak som kan forhindre sjøfugl ved oppdrettsanlegg:

- Nett (av en slik karakter at det ikke skader og dreper fuglene) over merdene
- Rovfugldrager
- Fugleskremsel
- Knallskudd
- Avspilling av rovfugllyder
- Laser

Spetter

Spettefugler som hakker i vegger er på utkikk etter mat eller en reirplass. Dette kan også skje i kirkevegger, og det er flere måter å forhindre at dette skjer, framfor skadefelling. Når spettene søker etter en reirplass vil de søke etter plasser med god lyd og klang. Det kan være hensiktsmessig å sette opp fuglekasser tilpasset spettefugler, eller tørrtre (gjern med blikkplater slik at lyden og klangen blir høy) på kanten av eiendommen. Spettene vil da lokkes til å hakke på disse i stedet. Spettene er territorielle, så dersom man har noen slike steder på eiendommen, vil de lokale spettene jage bort nye spetter.

Dersom det er insekter i veggene kan spettene være på utkikk etter næring. Norsk Ornitologisk forening har fått gode tilbakemeldinger på folk som har forsøkt å sette opp kunstige store spetter, også kalt "lurespetter" eller "skremmespetter", rundt i områder de er mest aktive. Praktisk erfaring viser også at spettene skyr blåfarge og det kan være hensiktsmessig å sette opp noe blått foran husveggen i den perioden spettene er mest aktive.

Troster

Gråtrost, måltrost, rødvingetrost og svarttrosten er fugler som ofte oppsøker hager på jakt etter bær

på ettersommeren og høsten. Flere av disse trostene kan plassere reir i hagene til folk, og vil derfor være sårbare når de er på menneskers eiendom. Det er viktig å være klar over at disse fuglene ikke kan felles ved grunneiers egen beslutning om ikke alle punktene i § 3-3 om vilkår for skadefelling er oppfylt. At en fugl er irriterende er ingen lovlig grunn til å skadefelle – slik som f.eks. rødvingetrosten som kan synge hele dagen, og lengst nord også kan synge på natten.⁴ Videre skal det påpekes at mange også setter pris på trostenes vakre sang utover sommerkveldene/nettene, og at skadefelling av troster vil oppfattes meget negativt av mange og endog bidra til å senke deres livskvalitet.

25 millioner småfugl drepes ulovlig i landene rundt Middelhavet hvert år.⁵ Mange av våre norske fugler som trekker til landene rundt Middelhavet tilhører denne statistikken- inkludert 1,2 millioner måltrost. Det må nevnes at måltrosten lett kan forveksles med den mindre vanlige duetrosten, noe som gjør at beslutninger om å skadefelle tatt av privatpersoner er svært risikabelt. Trekkfuglene våre sliter, og det av mange årsaker. Hvilestedene underveis i trekket er ødelagt, og de utsettes for jakt. Dette skjer også i Norge, der rasteplasser for trekkfuglene må vike for andre menneskelige hensyn. Selv om trostene ikke er truet i Norge, er rødvingetrosten nært truet globalt. Trekkfuglene holder seg ikke kun innenfor våre landegrenser, og trykket disse fuglene opplever globalt bør veie tungt om man vurderer skadefelling på disse trostene.

Troster i hagen bør ses på som en positiv berikelse, ikke en belastning. Med tanke på bærbusker og lignende kan nett (som er utformet slik at det ikke skader fuglene) og ulike skremmetiltak (CD-plater hengt opp i trær og busker; andre bevegelige fugleskremmer) brukes.

Kråkefugler

Dessverre er det noen som ønsker mest mulig skyting av kråkefugler som ravn, kråke, skjære og nøtteskrike for å øke tilgangen på «matnyttig vilt», som f.eks. rype og skogsfugl. Ikke bare er dette svakt vitenskapelig begrunnet,⁶ det er heller ikke en gyldig grunn for skadefelling etter viltloven. Noen mener at kråker «gjør skade» på andre fugler. Naturlig predasjon mellom naturlig forekommende arter i faunaen faller ikke innenfor det «skadefelling» er ment å rette seg mot. Miljødirektoratet skriver i mail til NOAH: «Vilkårene for skadefelling gjør f.eks. skyting av trost og kråke ute i skog og mark umulig.»⁷

En del av den norske hekkebestanden av kråker trekker sørover kontinentet og til de britiske øyer om høsten. På samme måte trekker kråker helt fra Russland mot vest og sørvest om vinteren, for å finne snøfrie områder langs kysten. Kråkene som skytes i vinterhalvåret kan derfor være kråker fra andre deler av Europa. Vitenskapelige studier fra den tyske delstaten Rheinland-Pfalz i 1994, viste at skjærer og kråker ikke er de predatorer som mange tror. Studiene viste at skjærenes og kråkenes diett består av henholdsvis 90,9 % og 83,4 % leddyr/insekter, og bare henholdsvis 0,2 % og 0,1 % fugleunger og egg. Resten av dietten består av særlig meitemark, frø, korn og bær. Rester av småvilt kunne ikke påvises. Rapporten fra Rheinland-Pfalz konkluderer med at effektiv beskyttelse av truede arter bare kan oppnås gjennom storskala bevaring av deres leveområder.⁸ På Jæren har noen prøvd å

⁴ Løfaldli, L. 1994: Måltrost *Turdus iliacus*. S. 372 i: Gjershaug, J. O., Thingstad, P. G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.): *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu

⁵ Rapporten: «The killing» av BirdLife International, 2015

⁶ Norsk ornitologisk forening. Kråkefuglene – en del av naturens mangfold. 1998. Artikkelsamling.

⁷ Mail til NOAH fra Miljødirektoratet v/ Nils Kristian Grønvik, 29.04.2020

⁸ http://www.rabenvoegel.de/elster_und_rabenkraehe_in_rheinland-pfalz.htm

beskydde kråka for tilbakegangen i vipebestanden - en tilbakegang som falt sammen med intensiveringen av jordbruket og utbygging og drenering av våtmarksområder, men som også skyldes massiv fuglefangst i sør-europeiske land.

NOAH mener at viltforskriften hindrer skadefelling på kråkefugler ut i fra et «predator»-perspektiv. Kråker og skjærer gjør ikke «skade» - de rydder opp. God søppelhåndtering hindrer at kråkefugler får tak i søppel. I tilfelle med kråkefugler som spiser på søppel, kan dette vanskelig komme opp i skade av «vesentlig økonomisk betydning», og bør heller håndteres ved bedre søppelhåndtering.

Grevling

Grevlingen utgjør ingen fare for barn eller voksne, og unngår også helst konflikt med katter eller hunder. Grevlinger er ofte sky og mest aktive på natten. Sannsynligheten for å møte på en grevling er derfor lav, selv om den har et hi like i nærheten. Grevlingen har god luktesans og unngår mennesker. Gamle myter om at grevlingen «biter til det knaser» oppstod da man tidligere jaktet på grevlingen med kritikkverdige metoder, og har ikke rot i virkeligheten. Grevlinger som er sultne etter vinterdvalen roter i jorda og lager hull i plenen på leting etter biller og meitemark. Dette varer som regel bare noen uker. Billelarver som grevlingen spiser er ødeleggende for plener, og dermed kan grevlingen ses på som nyttig for plener, til tross for graving. Når bær og frukt er modne, kan grevlingen spise av bær og nedfalt frukt i en kort periode. Om grevlingen ikke finner mat vil den forsvinne.

Om man er sterkt «plaget» av grevling som leter etter mat i hagen er det flere tiltak man kan gjøre, som ikke involverer skadefelling. Tiltakene må gjennomføres på sensommeren, da det ikke er ønskelig eller tillatt å forstyrre dyrene i yngletiden:

- Graver grevlingen mye i hagen, kan det tyde på at plenen er angrepet av oldenborrelarver. Kontakt hagesentre for midler for å bekjempe larvene. Eller vær glad for at grevlingen bidrar til å ordne opp...
- Grevlinger liker ikke sterke lukter. Sett ut bokser med salmiakk i området grevlingen bruker hyppig. Da flytter den kanskje til et annet område.
- Man kan også sette opp ting som skaper uvanlige lyder eller bevegelser. Små plastvindmøller kan stikkes ned i plenen og fungere som skremmel. Du kan også henge opp remser av aluminiumsfolie i trær og busker. Grevlingen har dårlig syn, men oppdager lett bevegelser, silhuetter og lyse ting som skiller seg ut i mørket.
- Belysning i hagen kan ha effekt, særlig hvis lyset er styrt av en bevegelsessensor. Hvis grevlingen stadig velter søppeldunken, kan du sikre den med en elastisk strikk til et gjerde eller lignende.
- Å sette opp et elektrisk gjerde kan også ha effekt. Et lavt elektrisk gjerde kan brukes for å holde grevlingen ute fra et område. Grevlingens graving i gressplen er som oftest begrenset til en periode om våren og sensommer/høst. Det er derfor bare behov for et slikt gjerde i kortere perioder. Gjerdet trenger ikke være strømførende når det er lyst.
- Mener man at grevlingen må finne et annet sted å bo enn for eksempel under et hus, kan man tette igjen hullet den benytter for å komme seg inn og ut. Først må man være helt sikker på at det ikke er grevlinger som blir stengt inne. Å stenge grevlingen inne vil være brudd på

dyrevelferdsloven. For å undersøke om hiet er i bruk, kan man strø løs jord i åpningen og sette en plate eller lignende foran. Grevlingen kan lett velte platen, og den vil sette spor etter seg når den går ut og inn. Er det ikke aktivitet i løpet av en uke, kan man tette åpningen. Dette bør kun gjøres i august og september, når grevlingen ikke har unger eller sover sin vintersøvn. Det er svært viktig å ikke stenge grevlingen inne mens den ligger i dvale!

Rev

Enkelte kommuner har gitt tillatelse til hijakt på rev i yngletiden. Dette er en svært kritikkverdig jaktform dyrevennlig sett. Noen kommuner har gitt beitelag stående tillatelse til hijakt, uten geografisk og tidsmessig avgrensing, og ofte uten at det har vært dokumentert skade av vesentlig økonomisk betydning. I en kommune ble det gitt tillatelse til hijakt på grunnlag av ett dokumentert tilfelle av skade fra rev året før. Flere steder har reven som følge av skadefelling mistet sin status som fredet i yngletiden. Dette var ikke i tråd med tidligere lovverket, og det strider klart mot nåværende viltforskrift. Tiltaket er klart ikke egnet.

Også for rev, som for kråkefugler, har predasjon blitt brukt som argument for skadefelling. Dette er ikke riktig bruk av skadefelling etter viltforskriften. For øvrig er tilbakegang av arter som rype satt i sammenheng med blant annet klimaendringer og intensiv jakt. Den menneskelige påvirkningen må tas i betraktning, framfor å lettvinde skylde på rovdyr når arter er i tilbakegang. Problematikken må uansett avvises med hensyn på skadefelling. For beskyttelse av lam om våren kan f. eks. gjøres ved hjelp av elektrisk sauegjerd, eller ved å ta lammene inn om natta de første ukene.

Hjortedyr

NOAH oppfordrer til toleranse for hjortedyr og forståelse for deres vanskelige situasjon etter en hard vinter, og ber om at det unngås å gi fellingstillatelse på dyr som trekker mot næringseiendommer, hager og kirkegårder for å søke etter mat. Når mattilgangen bedrer seg, vil dyrene vanligvis trekke bort. Utbygging av boligfelt og hyttefelt i naturområder øker konfliktnivået med dyrelivet, og ender altfor ofte med at dyrene skytes.

Vi oppfordrer også til forståelse for elgkuer som forsvare kalvene sine. I stedet for å tildele fellingstillatelser på dyr når de viser naturlig forsvarsadferd, bør folk informeres om hvordan de bør oppføre seg i møte med ville dyr. Når folk går tett inn på dyrene for å se på dem eller fotografere, og på den måten fremprovoserer en naturlig forsvarsadferd, bør det vises forståelse for dyrene i stedet for å sende ut viltneida for å skyte dem. Gjennom opplysning kan viltforvaltningen bidra til kunnskap om hvordan folk bør forholde seg i møte med ville dyr for å unngå å skremme og fremprovosere forsvarsadferd. Kommunen oppfordres til å gå ut med tydelig informasjon på kommunens nettsider og til skolene om hvordan man bør forholde seg til hjort og elg som dukker opp i hagen eller på tur. Når det gjelder hjort har Johan Trygve Solheim, daglig leder ved Norsk Hjortesenter uttalt at *“Hjorten er ikke farlig, og meg bekjent har det aldri vært rapportert at villhjort har skadet mennesker i Norge (...) Det er både feilaktig og trist om mediene skaper et bilde av hjorten som farlig slik at folk blir redde.”* Selv om det kan oppfattes som skremmende å møte et stort dyr, er det altså lite sannsynlig at det oppstår en farlig situasjon, spesielt hvis man opptre riktig.

For å unngå at rådyr og andre hjortedyr beiter på hageplanter finnes det flere ulike strategier:

- Fysisk hindring i form av av gjerde eller netting
- Tekniske løsninger som ved hjelp av bevegelsessensor utløser vann, lyd eller lys når dyret nærmer seg
- Man kan bruke planter dyrene ikke liker: f. eks. løkplanter, stauder og lauvtre
- Fjerne planter dyrene liker ekstra godt: tulipaner, krokus, roser, bær og nedfallsfrukt
- Fugleskremsel ikledd flagrende plagg og med menneskehår
- Spray med chili og hvitløk kan sprayes på plantene